

هــزى نهرم و دىپلـماسى گشتى له سهدهى 21

نووسـر: جـزف ناي

وهرگـانى له فارسىيهوه: تهحسین تهها

“جـزف ناي” (Joseph Nye)، تىـرىسيهنى جهنگى نهرم و دىپلـماسى گشتى، له 20كهوتى 20ى ژوئن (حوزهيران)ى 2010 له يهكهم دانىشتنى پهرلهمانىي ئهـنجومهنى برىتانىا به ناوى “هـزى نهرم و دىپلـماسى گشتى له سهدهى 21” وتارـكى پـشكـهش كرد.

له گـهـانهوه بـ له ندهن و دىدارى دـستانى دـرىنم خـشـاـم. ده بـ بـم، له وهى كه هـندـكتان هاتنه لاي من و گوتتان ئهـگـهـر باسى مشتومـئامـز بهـنمه گـگـگـ، دانىشتنهكه بهـجـ دـنـن، تووشى شـكـ بووم. پـويسته سهـرهـتا سوپاسى ئهـو لوتفهـتان بـكهم كه له ناساندنى مندا نىشانـتان دا. ئهـمه ئهـو ځـگـارهـم وهـبـير دـنـتهـوه كه منداـنام كهـمتهـمن بوون و، كاتـ كه كهـسـكـ پهـيوهـندى به ماـمانهـوه دهـكرد و دهـپـرسى: “بهـز ناي لهـويه؟” ئهـوان له وهـامدا دهـيانـگوت: “بهـ، بهـام ئهـو، ئهـو شته نىيه كه به كهـكى ئـوه بـت.”

چهـمـكى ئهـكادىمى

هـزم دهـكرد ئهـمشهـو سهـبارته به هـزى نهرم و دىپلـماسى گشتى قسهـتان بـ بـكهم. بىننى چـنـتىـى بهـلووتكه گـيشتنى چهـمـكى ئهـكادىمى، زـر سهـرنـجـاكـشه. ئهـم دهـستهـواژهـيم كاتـ كه له ساـى 1990 خـرىكى نووسىنى پـرتووكـكـ بووم، داـشت؛ لهـو پـرتووكـدا هـوـم دهـدا وونى بـكهـمهـوه كه بـچى بهـ اى من وىلايهـته يهـگـرتووهـكان بهـرهـو نهـمان ناچـت. هـزى سهـربازى و ئاـبوورىم بـ باسهـكانم زياد كرد، بهـام وا هـهـستم دهـكرد شـكـ كهـمه. بهـشه ونبووهـكه، تواناي وـاتـكـ بوو له گـيشتن به خواستهـكانى خـى له ځـگـى اـكـشـكـردن (جاذبىة)، نهـك بهـكارهـنـانى زهـبروزهـنگ و سزادانهـوه. من ئهـم اـكـشـكـردنـهـم ناو نا “هـزى نهرم”.

هـزى نهرم چهـمـكى نوـ نىيه و هـهـمان هـفتارى مرـيـيه. هـهـروهـك مارتىن گوتى، ئهـنجومهـنى برىتانىا دـزىويهـتـيهـوه و له ساـى 1934هـوه تاكوو ئـستا بهـباشى بهـكارى هـناوه و، ئـستاكه له هـفتا و

پنجمین ساوهگه ی دامه زانندی نه نجومه نه که دا، ئاهه نگی ب ئم سهرکه وتنه گگاوه. ئه وهی که هیلاری کلینت ن هزی زیرهک (Smart Power)، یان تکه هه هزی هق و نهرم به سیاستکی نو ناو بیات، ز رشتکی سهرنج اکه شه. سهروه ختک ه جینتائ، ووی کرده نو نهرانی هه فده یه مین خولی ک نگره ی چین و، گوتی که پویسته چین زیاتر له جاران له سهر هزی نهرمی خی وه به ره نان بکات. ئه وهی به سهر ئم چه مکه دا هات، ب من ز ر سهرنج اکه ش بوو.

هزی نهرم و هخنه گره کانی

۱- چند حا هتک له مژووی سوپا: مر قه هشین و به دگومانه کان، به بناوه ک سهری هزی نهرم ده کهن و، هه مووی له گه په یوه ندییه گشتییه کان، بابه تی بکه ک و له م ج ره شتانه دا به یه ک شت داده ن. بهم دوایییه له په رتوو ک کدا خو ندمه وه که “هزی نهرم یه ککه لهو بیر که جوانه ئه کادیمیانه ی که له ز ر ک له تاقیکردنه وه کانی سیاستی دهره وه دا، که وتوو. هیچ کاتک سوپا کان، ته نانه ت به هی قوو ترین اکه شهریه که لتوورییه کانه وه نه وه ست نراون.” ل ئه وهی استی ب، ئم بانگه شه یه سه رله به ری هه یه. نموونه یه کی سهرنج اکه ش له سا ی 1762 هه یه. کات که فر دریکی مه زن (Frederick the Great) گه مار درا و، نزیک بوو بشکست، سیزارینا ئلیزابت (Czarina Elizabeth) مرد و، سیزار پیتر (Czar Peter) کو ی، له شو ننی دانیشته. ئه و نزیکی زری له پیتری مه زن ده گرت. پیتر سوپای ووسیای بانگ کرد و فر دریکیش هه هات. ئه مه حا هتک که، که تیدا کاریگه ری هزی نهرم له سهر سوپا به ته واوی دیاره.

ئه گه ر چاو له جه نگی جیهانی یه که م بکه ن، دهرانن که یه ک له ه یانه ی که ئه مریکییه کان له جیاتی ئه مانیا، بوونه هاوپه یمانی بریتانیا- و و درو ویلسن له م گه یه دا ز ر هه و ی دا- هزی اکه شهری بریتانیا بوو. ئه و مژوونوو سانه ی که پ ژاونه ته سه ر لککینه وهی ئه و سه رده مه، اشکاوانه ایان گه یاندوو که هزی نهرم له و ژگار ه دا کاریگه ری له سهر ز ر ک له سوپا گه وره کان هه بووه.

۲- ق رخنه بوون ب (تایبه تنه بوون به) ده و ه ته یاریکه ره کان له په یوه ندییه ن وده و ه تییه کاندا

مه بهستی من له هزی نهرم چییه؟

ھنز، توانای کاریگه‌ریدانانہ لہسہر ئہوانی تر بے بہدہستہٴنانی ناکامی خوازراو. ئوہ دہتوانن لہ سہ گہوہ ھنز بہکار بہٴنن: لہ گہی ھہ ھہ، لہ گہی تہماحکردن، لہ گہی اگہ شکردنہوہ کہ ئہوانی تر ناچار دہکات ئہوہی خشتان دہو، ئہوانیش خشیان بو. ئہگہر ئوہ بتوانن ئہوانی تر وا لہ بکہن کہ داواکہتان قبوو بکہن، دہتوانن بہشکی گہورہ لہ سیاسہتی نہخوازراوی "گچان و گزہر" لا بہرن. بہیہ بہ ہچاوکردنی ئہم بابہتہ، ھزی نہرم شتک نیہہ کہ بہ دہوہتکی تایبہت، یان پہیوہندیہ نہودہوہتییہکانہوہ تایبہت و سنووردارکراو بہ. ئہم باسہ، لہ ھہ سوکہوتی مرٴقہکاندا ہوانہ. یہک لہ گہکانی پراکتیکبونی، ئہوہیہ کہ ھزی ھہخہتاندن و بہلاٴدابرڈن، جیہانیہ.

۳- بہ شہوہیہکی تایبہت (قرخکراو)، ھنزکی ئہمریکی نیہہ

ھہندہ کہس ہخنہی ئہوہم لہ دہگرن کہ ھزی نہرم تایبہت بہ ئہمریکا دہزانم، بہو ھہیہی کہ قسہ لہسہر ھزی نہرم و جیہانیبونی ئایدیا ئہمریکیہکان دہکم. بہام دہقاودہق پچہوانہی ئہمہیہ. من لہ نووسینہکانمدا ھہوہم داوہ کہ ئہمریکیہکان لہوہ ئاگادار بکہمہوہ کہ ئہگہر بہ شہوہیہکی دروست سوود لہ ھزی ہقی خیان و ہرنہگرن، لہوانہیہ ھزی نہرمی خیان بدٴٴٴنن. جگہ لہوہیش، ھزی نہرم تہنیا لہ بہردہستی ئہمریکیہکاندا نیہہ. ئہم قسہیہیہی من ہنگہ اچہکٴنہر بہت، بہام استییہکھی، لہو باوہہدام "ئوسامہ بن لادن" کہ ھہوہی زہر دہدرہ بہ دستگیرکردنی (ئہم وتارہ بہر لہ کوشتننی بن لادن نووسراوہ- وەرگٴٴٴ)، بہ اددہیہکی زہر بہرچاو خاوہنی ھزی نہرمہ. ئہو، ئہو کہسانہی ناچار نہکرد کہ ھرش بکہنہ سہر دوو تاوہرہکہ و، شتکیشی نہدانہ. ئہو، ئہوانی تہنیا بہ پہیامکی تٴکدہرانہ اگہشا، کہ بہ ہہرحا بہ نمونہیہکی باش بہ جہنگی نہرم دٴتہ ہہژمار. ھزی نہرم، ئہمریکی نیہہ. تہنیا فٴرمکی دیکھی ھزہ.

۴- ھزی نہرم، ھاوواتایہک نیہہ بہ کہلتوور

ھہندہ کہس لہو باوہہدان کہ لہوانہیہ ھزی نہرم ھنزکٴٴت، بہام ئہوہندہ گرنگ نیہہ. بہ نمونہ نیال فرگوسن (Niall Ferguson)، ھزی نہرمی بہرمہبنای کہلتوور و ہسف کردووہ و، پٴی وایہ کہ ئہم ھزہ، وزہیہکی نانہریتیہ؛ بہ پٴوونی ئہو، ئہم ھزہ "باش و نہرم" بووہ، کہ ئہم بانگہشہیہ دروستہ. ئہمہی کہ ھہندہ کہس پٴٴاوی "نایک" یان لہ پٴدا بہ و قہمیس "مایک" جٴردہن" یان لہ بہر کردبہ،

چەك بگرنه دەست و سەرە تان ل بگرن، خى له خيدا هاز دروست ناكات. ئەمە هەخنە يەكى پەشكاو و ب ئەس و ئەساسە كە فەيلە سووفان بە "هە بە ئى (سە فسە تە) ى هە گەر" ناوى دە بەن.

لە نوان هاز وەكوو سەرچاوە - ئەو شتەى كە دەتوانىن سوودى ل وەرگرىن- و هاز وەك هفتاردا، جياوازى هە يە. ئەم هە قيقە تە كە كەلتوور وەك سەرچاوە يەك بە شەو ى ئ ت ماتيكي له هەموو د خ كدا تواناى بەرھەمھ نانى هازى نىيە، شت ك نىيە جگە لە هە بە ئى هە گەر. ئەمە يان تەنيا پەيوە ندىي بە هازى نەرمەو ە نىيە، بە كوو لە بارەى گشت بەشە كانى هازو ە استە. ب نموونە لە بەر دەستدا بوونى سوپا يەكى گەورە لە تانك، ەنگە سەر كەوتنى بە دوادا ب ت؛ هە بەت ئەگەر جەنگە كە لە بيا بان هە بگيرس ت. بە م ئەگەر لە ز نگاودا وو بدات واى ل نا يەت. ئەو سەرچاوە يەى كە بە گشتى ب پوانى هاز بەكار دەھ نىن، هفتارى هاز دروست ناكات، ئەمە بە نرەى خى، ئەو ئەنجامانە بەرھەم د ن، كە دەمانەو.

سەرچاوەى هازى نەرم

۱- گرنگى ئەو ى كە بەردەنگ (موخاتەب) ى ئامانج بىر لە چى دەكاتەو

كات كە سەروكارمان لەگە هازى نەرمدا يە، بە پچەوانەى هازى ه قەو ە، ئەو ى كە چى بە م شكى بەردەنگى ئامانجدا ت دە پە، ز بايەخ پەيدا دەكات. بە هازى ەق، ئەگەر بمەو پارەكەت بدزم، دەتوانم بتكوژم و دەسبەج پارەكەت وەچنگ ب نم. ئەو ەيش كە ت بىرى ل دەكە يتەو ە هچ گرنگى يەكى نىيە. بە م ئەگەر بە هازى نەرم، ئەگەر بمەو پارەكەت بدزم، پويستە قەناعەت پ بە نم كە من مام ستا يەكى ئا يىنم و، ئەگەر هەژمارى بانكي يەكەت بەدى بە من، جىهان زگار دەكەم. ل بەدا يە كە ئەو ى ت بىرى ل دەكە يتەو ە بايەخ پەيدا دەكات. لە ئەنجامدا، هازى نەرم وەك سەما يەكە كە پويستى بە ياو ەرى شەرىك ك هە يە.

۲- كەلتوور

هازى نەرم و ئەو مېت دانەى كە كەلتوور، دەتوان ل لە گە يانەو ە بب تە ما يەى سوود ل وەرگر تنى هازى نەرم، بە ەچا و كردنى ناو ەك، بەتوندى گ انى بەسەردا د. سامو ل هانتىنگ ت ن، هاو كارى پ شووى من لە زانك ى هار قارد، بە "پ كدادانى شارستانى يە تەكان" گوزارشتى لە د خى ئ ستاى جىهان كرد. ب نموونە ئەو، جەنگى نوان دەو ە تانى

کډنفوشیووسی له ځواوا، ئیسلام له ځواوا و، هاوشووهی ئه مانهی په شبنیی کرد. بهام من پم وایه که ئه مه افه یه کی هه هیه. ئه وهی ئه م ده یبنین، شتکی جایه له پکدادانی شارستانییه ته کان. به کوو ته نیا جهنگ کی ناوخ ییه له شارستانییه ت کدا، واته شارستانییه تی ئیسلام. جهنگی ناوخیی له نوان به شکی گوره له موسمانان که دزی کوشتوبی ژنان و منان و، گرووپ کی بچووی تردا، که شو نکه وتووانیان ناچار ده کهن بگه نه وه به بیروباوه یی سدهی حوتم و، ئه وهی که چن ده بت مه زه به ک ځک بخرت.

له م حاه ته دا، ئوه ده توانن به ن که کمه ک کات و شو ن هه ن که هزی نهرم، هنگه کاریگه ریان تدا هه بت یان نه بت. جاری وایه ئه م حاه تانه به شووهی جوگرافی دیاری ده کرن. به نمونه ته ماشای ئران بکه ن. هه ند له خه ک وای به ده چن که به هزی نهرم، ئمه هه رگیز ناتوانن به لای ئران ابک شرن، چونکه مه ودایه کی که لتووری قوو له م بهینه دا هه یه. ئوه هه رگیز توانای ئه وه تان نابت به لای پیاوانی ئایینی ابک شرن. بهام ده توانن به لای توژی گه نجر ابک شرن. له م ووه وه ئه م بانگه شه یی که هزی نهرم ځواوییه و، مه ودایه کی که لتووری چاره نه کراو هه یه، به ئاسانی هت ده کرن ته وه.

۳- سه رچاوه ئا بوورییه کان

سه رچاوه ئا بوورییه کان ده توانن هم هه زم نهرم و هه میش هزی هه ق به رهه م به ن. ئا بوورییه کی سه رکه وتوو و ووه و گه شه، ئامراز ک به به کاره نانی گه مار کان ده خاته به رده ستان، بهام ده توانن م د ل ک بت و ئه وانی تر ابک شت.

۴- هزی سه ربازی وه ک سه رچاوه یه ک

هه ر به م شووه یه ده توانن به ن هزی سه ربازی- که وه کوو سه رچاوه ی هزی هه ق گرنگی هه یه- ده توانن هزی نهرمیش به رهه م به ن. نمونه یه کی باش که ده توانن له مباره یه وه ئامازه ی به بکه ین، هاوکاری به په لیه به هایتی و گگانی سه ربازه کانه تیادا. نمونه ی تر سه باره ت به س نامی سا ی 2004 ه له ئه ند نیسیا. اپرسییه کان نیشانی ده دا که له سه دا 75 خه کی ئه ند نیسیا، به چاو کی ئه رنی ته ماشای ویلایه ته یه کگرتوووه کان ده کهن. کات هه ر شمان کرده سه ر ع راق، ئه م یزه یه به له سه دا 15 دابه زی. دوا ی ئه وه ی یارمه تی لقه وماوانی س نامیمان دا، ئه م ئاماره گه یشته له سه دا

45 و، سوپا - له ئەسدا هەزی دەریایی- بوو، که ئەم یارمەتیانە وە هەخت. کەواتە سوپا، دەتوانن وەکوو سەرچاوەیەك، هەفتاری هەزی هەق، یان هەفتاری هەزی نەرم بەرھەم بەنن.

0- سترا تیزی حکومەت

ئەمە دەبێت له گرنگی چەننتی گەننی هەزی نەرم بێ سترا تیزیەکی حکوومی، تێ بگەین. له هەندێ ووهوه، ئەم کاره زەحمەتتره له هەزی هەق و، کاتێکی زیاتری دەو. هەزی نەرم پەییوەندی بە سەرچاوەگەلکەوه پەیدا دەکات، که بەتەواوی له ژێردەستی حکومەتدا نین. هەرۆهەها له هەندێ بارودێخدا، بەئاسانی ناتوانن سوود لەم سەرچاوانە وەرگیرێت. قەرار نییه بەرنامە ئێتیمی کەریای باکوور بگرم و، کیم جینگ (Kim Jong Il) ازی بکەم بەرنامە ئێتیمیەکی بوەستەن. له لایەکی ترهوه ئەگەر بیهو سەبارەت بە باشتکردنی مافی مرێف یان بازا ئازاد، کارێک بیهو پێش، بێ گومان هەزی نەرم له هەزی هەق باشتەر دەبێت. ئەمە لهو پەشیمانیهوه که جهنگی عراق هەنای، درکمان بەمە کرد.

چەننتی کارکردنی هەزی نەرم

1- مەدەلە استەوخ و نا استەوخکان

چەننتی کارکردنی هەزی نەرم، له بنه هەتدا لەژێر دوو مەدەلدا پێناسە دەکرێ: استەوخ و نا استەوخ. له مەدەلی استەوخدا باسە که لەسەر نوخبەکانه، وهك حا هەتی سیزار پیتەر و فریدریکی مەزن. نوخبەیهك بێ لای نوخبەیهکی تر ئەدەكێش و کارکیان بێ دەکات و، لەم جێره کارانه. لهگه ئەمەیشدا، زۆربەي جارن کارکردنی هەزی نەرم له دوو مەدەلی دوو قەناغیدا دەدزینهوه. ئەوه تێ دەکێشن، بە مەبەستی کاریگەریدانان لەسەر حکومەتی و تێک، کاریگەری بخەنە سەر ئای گشتیی کەمەگە ئێو و تە. ئەمە میتێدەکی نا استەوخیه.

چەند نموونەیهك له ژینگەیهکی ناکارامەدا

هەزی نەرم ژینگەیهکی کارامە بێ داڤشتنی سیاسەت دێتە کایهوه. ئەم مەسەلهیه به نۆرهی خێ، ئەگەر بێت و به شۆهیهکی نەشیاو ئەنجام بدرێ، دەتوانن ژینگەیهکی ناکارامە دروست بکات. جهنگی عراق له ساڵی 2003، دەتوانن نموونەیهکی باش بێت بێ ئەم بانگەشهیه. بێش به نیاز بوو تا چوارەمین بەشی هەزی پیاده له گە

تورکیا و باکووری عراقهوه هوانه ی ئه و واته بکات. جه ماوه رتی (شعبیهت) ی ئه مریکا له تورکیا به توندی دابه زیبوو و، ئمه هه زکی نهرمی ز رمان له کیس دابوو؛ تا ادهیهک که تهنانت به یارمه تی زری هزی هقیش، نه مان توانی له هگی تورکیا و باکووری عراقهوه سوپا به ئه و بن رین. لهم حا ته دا ده بینین، نه بوونی هزی نهرم و هاتنه دیی ژینگه یه کی ناکارامه، ده ستوه ردانی هزی هقی ل ده که وه. ههر له و ساته وه خته دا، بش هیوادار بوو که هاو هکی، قیس نت فاکس (Vicente Fox)، سه ر کک ماری مه کسیک، له نه ته وه یه کگرتوه کاندای پشته ی بگر، به ئه وه ی ه رشکردنه سه ر عراق شه رعیهت وه بگر. سه ر کک مار فاکس، ههستی ده کرد له وه که ئه مریکا به ادهیه کی زری هزی نهرمی خای له مه کسیک د اندوو، ناتوان ئه و کاره بکات. ئه مه یشیان نموونه یه کی تر بوو له ژینگه ی ناکارامه، که بایه خی هوه استه وخ وه که زیاتر له جاران تخ ده کات.

۲- ه رش ی پچه وانه

ئیم که پسپ ران و شر فه کارانی سه ربازی، زیاتر له ابردوو له گرنگی هزی نهرم ت گه یشتوون. دکت رین کی به ناوبانگ که ئستا که له سوپای ئه مریکا دا هاتوو ته هه وه، پ ی ده گوتر “ه رش ی پچه وانه”. لهم دکت رینه دا به مه بهستی دا بینکردنی ئاسایش، هزی هق به کار ده ه نر، و، دوا ی ئه وه هزی نهرم د ته مه یدان و در ژه ی کاره که ده گر ته ده ست؛ له هگی به رنامه ی وهک هاو کاری مر قد ستانه، یان دروستکردنی قوتابخانه و نه خ شخانه کان و، لهم ج ره هه نگاوانه. ئه وه ده توانن له ناوه کی قسه کانی ژه نه ا ده یفید پترایوس (David Petraeus) دا ئه مه ببینن: “ئمه له عراق اشکاوانه گوتمان که ئه وه خه ک ناکوژن، یان به ره و ش ش کی پیشه سازی نا ن”. له فیلمی دیک م نتاریی “ژووری ک نتر”، په یامن بر کی ئه لجه زیره ای ده گه یه ن که ههر ژه نه ا ک که ستراتیژییه کی په یوه ندیکاران ه نه ب، ههر له بنه ه تدا ستراتیژیی نیه. ئمه له سه رده م کدا به سه ر ده به یین که ژ به ژ گرنگی هزی نهرم تهنانت له سوپادا، زیاتر ده ب.

به کاره نانی هزی نهرم له هگی دیپل ماسیی گشتیه وه

۱- گرنگی په یوه ندیه دوولایه نه کان

مه ترسیی ت وانیی میلیتاریزمی له اده به ده ر و مه رکه زییه تی

حکومى، هه موو کاتک له ئارادايه. له سهرده مى زانياريه کان، هـ نز به شـوه يه کى به ربـاو دابهش بووه و، به به راورد له گهـ ۱ ۱ ابردوو له حاـه ته هيرارکى (زنجيره پله) ييه کهى کم بووه ته وه. ئە مه به و مانايه يه که په يوه ندييه دوولايه نه کان له زـر حاـه تدا به شـوه يه کى به رچاو، له فرمانپـکردن کار يگه رتره. به شدار بوويه کى گه نج له چيکـسلـفاکيا له کـنفـانسي ساـزبورگ له مباره يه وه قسه يه کى سهرنجـاکـش ده گـگـته وه. ئە و گوتى: "ئە مه باشتريـ ۱ اگه يانـدهـ، چونکه ۱ اگه يانـدن نييه." من له و باوهـ هـدام نهـنيى سهرکه وتنى ئـمه له مـدا، سه بارهت به وهى پـويسته چـن له بارهى ديپلـماسيى گشتييه وه بير بکه ينه وه، هه ر ئە مه يه.

نمونه يه کى سادهم بـ ديپلـماسيى نهريتيى کابينه خستـ ته ۱ وو. وای دابنـن ده وـه تي ژماره 1، ۱ استه وـخـ له گهـ ۱ ده وـه تي ژماره 2 دا په يوه نديى هه يه. کاتـ ده وـه تي ژماره 1 هه وـ ده دات تا کوو ده وـه تي ژماره 2 بخاته ژـر کار يگه ريه وه، ۱ استييه کهى سوود له ديپلـماسيى گشتيى نهريتى وه رده گرـ. هه رچه نده ئە م هـه ته به م ساکار ييه نييه. ئە مـ که کـمه کـ فـرمى جياواز له په يوه نديى نـوان کـمه گه کان هه ن، که يه کجار ئاـزن.

۲- هه وـدان بـ وه ستانـدى به کارهـ نانى مينه زه مينيه کان

هه وـدان بـ به کارهـ نانى مينه زه مينيه کان، ده کرـ وه کـ نمونه يه کـ تاووتوـ بکرـت. يه کـ له و که سانهى ده ستى له م مه سه له يه دا هه بوو، واته جـدى ويليامز (Jody Williams)، که دوا جار خهـ تى "نـبلـى برده وه، له ده ستپـکى ۱ گه که دا ته نيا چالا کفانـکى خوازيارى ئاشتى بوو. ئە وهى تريان که سايه تيه کى زـر به ناوبانگ بوو به ناوى پـنسس دايانا (Princess Diana)، که توانيى سهرنجى ۱ ژنامه و ميديا کان بـ لای خـى ۱ ابکـشـت و، گشت ده سهـات و ئيعتبارى خـى له م ۱ گه يه دا خسته گهـ. هه روه ها له م ۱ يه دا هه نـده وـه ت هه بوون، که ناتوانـ به هـزه باـده سته کانى دونيا ناو ببردـن: که نه دا، نه رويج، سوودان و هتد. ئە م هاوپه يمانـتـيه "تـکچنراو" ه له کـمه گه و ده وـه تان، به هـزترين سيسته مى بيرـکراسى، تاکه هـزى باـده سته جيهان، واته "پـنتاگـنـى تـکـشکاند. ئە م حاـه ته، شـوازـکى زـر جـى سهرنجى له داـشتنى سياسه تدا وـنا کرد.

۳- ديپلـماسيى گشتيى "نوـ"

با به تـک هه يه که به ناونيشانى ديپلـماسيى گشتيى "نوـ" باسى لـوه

ده كړت و، به گشتی له ناستی كځمه گه كاندا شياوی تاووتو كړدنه. زږر گرنګه كه فځكوس بخرته سر ئم ناسته، به ئام ئه گهر ته نیا فځكوس بڅه نه سر ئو ناسته، له بیری ده كهن كه ئو شتهی كه گرنګه، وځنهی گشتییه. دیپل ماسی گشتی نو ځ به شځی گرنګه له وځنهیه، به ئام نهك هه مووی.

۴- ځا به ریی گځځا نه وه (حه كایهت)

له سرده می زانیاریه كاندا له گه ځ "پارادځكسی فراوانی" (Paradox of Plenty) دا به ره وځوین. زانیاریه كان به زیاده وه له به رده ستدان به ئام سرچاوه ده گمه نه كان، "سرنج" و "ئیعنیبار"ن. ئمه به مانایه یه كه ئم ځكه زږرځكه له سیاسه تدا شتنه جیهانییه كان، له سر ئیعنیبار ځا به ری ده كهن. له ځووی نه ریتییه وه، هه میسه ده گوترا له سیاسه ته زږوده وځه تییه كاندا یاریكه رځكه سر ده كه وځ، كه سوپا كه ی سر كه وځت. ئم ځكه یش ئه وه ځ گرنګه كه كامه لایه ن سر كه وځ، به ئام ئه وه یش كه سر بورده ځ و چي ځكه کی كامه لایه ن سر كه وځ، زږر گرنګه.

۵- ئیعنیبار

بهم پځیه به كار هځنانی هځزی نهرم، به شځوه یه کی تایهت سه خته. ئیعنیبار گرنګییه کی تایهت به خځی هه یه و، ئه و ځكه یانه ی كه ئه وه ده توانن له م ځا به رییه دا ځ سرنج ځا كځشان، ئیداره ی ئیعنیبار كه بكن یاخود له دهستی بده ن، تا ځ اده یه کی زږر په یوه ندی به توانا تانه وه هه یه ځ دروستكردنی ئه و ئیعنیباره.

۶- سځ هه ند له دیپل ماسی گشتی

یه كځكه کی تر له شځوازه كانی بیركردنه وه له باره ی دیپل ماسی گشتی ئه وه یه، كه وه كوو سځ بازنه ی هاوناوه ند یاخود سځ هه ندی جیاواز، وه كوو بوو كه شوو شه كانی ماتریځكځای ځووسی (Russian Matryoshka dolls) لځی ځوانین. ناوه ندیترین بازنه و ئه وه ی كه ده وځهت كځنتر ځكه کی زیاتری له سر هه یه، په یوه ندییه كانی ځځانه و په رچه كرداری خځرای له گه ځدایه ځ. ئه گهر شتځك ځوو بدات و ئه وه به خځرای له سره وه ی ئه و حه كایه ته دا نه بن، كه سځكه کی تر ئه و فهزای زانیاریه پځ ده كاته وه و، ئه وه تا هه تایه، ده ځ ځی دځاو بگځن. ئه گهر ده نځكه یه کی پیس و چه په ځ به و بستځن، ده ځ هه میسه له دواوه بن، مه گهر ئه وه ی بزانه ن چځن وه ځامی بده نه وه.

ځه هندی دووهم، سه بارهت به په یوه ندی ستراتیژی به كه به شځوه ی

وټا ته کي به سهر کهوت و، کاتځ که نهوهی گورباچځف گه یشته دهسهټات،
 ټهوه بووه پنتی سهرنجی گورباچځف و، بووه هځی فځرمگرتنی دوو
 سیاستی پځسترټیکا (Perestroika) و گلاسټټست (Glasnost). ټای لهو
 گهټانهوهیهی سهرمایهټ! گهرچی دوو دهیهی پځچوو. کام نوټنهرتان
 بینوه که پځدوو دهیه له پځستځکدا بمټنټتهوه؟ له ټمریکا
 بهدهگمن ټهمه ټوو دهوات. ههروهها ټوه نازانن کام یهک لهو 50
 کهسه، مرځځکی ټاسته و کامهیان ټهوه نییه. کهسهټکی تر له ههمان
 گروویدا، ټاستیهکهی سیخوټی کهی. جی. بی بوو، بهټام ټستاکه
 ههټگهټاوهتهوه و لټرهیه.

ټهمه نمونهیهکه که دیاری دهکات کاتځ که لهمهټ دیپلټماسی
 گشتیهوه کاریگهراڼه بیر دهکهینهوه، پځچی وه بهرهټنان له بازڼه
 سهټیهمداء سهرباری ټهوهی پځوانی قورسهټ زځر ژیانیه. ټهمهیان
 ټټوانینځکی جیاوازه پځټټی دیپلټماسی گشتی. بهم دوايیه
 بهرپرسةټکی پله بهرزی پځشووی ټمریکا پځستگیریټی پځ
 پځردوومانکردنی ټټران ټاگهیاندوهه. ټهوه گوتی: "تاکه ټټگهیهک که
 دهتوانځ بهرنامهی ټهټمی ټټران ټابگرټت، پځردوومانکردنی ټهوه
 وټاتهیه." ههواټنځرهکه له بارهی مهترسیی بهلاټټداچوون و نامټبوونی
 نهوهی گهنجتری ټهوه وټاته پرساری کرد. ټهوه له وهټامدا گوتی: "هیچ
 بایهټکی نییه. ټهمه ټهټباټکی دیپلټماسی گشتی دهگرینه بهر." ټهم
 شټوازی بیرکردنهوهیه له بارهی دیپلټماسی گشتی، سهرله بهری ههټهیه.

٨- ټټوانینځکی جیاواز پځ دیپلټماسی گشتی

ټهمه پځ بیرکردنهوه له دیپلټماسی گشتی، پځویستیمان به شټوازټکه
 که تهواو جیاواز پځت. نابټت تهنیا له قاټبی په یوه نډیه
 سهربازییهکاندا بیري لځ بکهینهوه. کهسهټک له مباره یهوه گوتی:
 "ناچارکردنی سوپا به ټهټجامدانی په یوه نډیه ستراتیژییهکان، تا
 ټاددهیهک وهک ټهوه وایه که داوا له کرځکارټک بکهین سهرکردایه تی
 هځرشټکی ټاسمانی بکات، یان داوا له دیپلټماټټک بکهین
 نهټټخانیهکی بیابانی بهټټوه بیات." پځویسته له ټټگه
 په یوه نډیه کهلتوورییهکانهوه میدیای نوټ به دیپلټماټهکانمان
 بناسهټنین، تا زانستهټکی بهش بهش و ټټروتهسهټ و ټټجټپی وهدهست
 بهټټن و، چهټد ټایهټهیهک له په یوه نډیهکان لهگهټ ټهوه گرووپانهدا
 که ټهوهنده دیار نین، دروست بکهن. ټهمه شټوازټکی تهواو جیاوازه
 پځ بیرکردنهوه له بارهی دیپلټماسی گشتیهوه.

٩- پهخش و په یوه نډی چټوپځ

وهها نيهه كه پهخش و پهيوه ندييه چوپوهكان گرنګ نه بن؛ بهككوو زړ گرنګن. ئيعتباري پهخش زړ گرنګه. ناوبانګ و ئيعتباري بي.بي.سي به ئينگلته را، مایه دڅشيه. نازانم ئوه چاوپوهوتن لهگه كيكوت (Kikwete)، سرککماري "تازانيا" تان ديوه يان نه. لهو چاوپوهوتنه دا پرسياريان له كرد كه بهرنامه ئي ئي ئانه چنه؟ ئهوتی كه ئهكهی به گوډان به ههواكهانی بي.بي.سي دهست پوهكات و، دواي ئهوه گوډ به ههواكهانی ئانسی ههواي تازانيا ادهگرت. ئهگر ئوه بتوانن كاركي لهم چره بكن، ئهوا له بهكاره نانی هزي نهرمی څ تاندا زړ سرکهوتوو بوونه.

کرداري پهخش هشتايش گرنګي څي هيه. بهام يهك له سنوورداریه کانی پهخش - تهنهت کات وهك بي.بي.سي باش بت- ئهويه كه ههروا له ناوه ندهكهوه سرچاوه دهگرت. ئهه پهخش هشتا به شوهی ووبه وو و پهيوه نديي دوولايه نه نيه. ئاګام له كار و ههنگاوه کانی بي.بي.سي، به نمونه ئه وويلگانه دروستی کردوون هيه، بهام ئهه ناوه نديي (مهركهزيهت) هه ههيه.

۱۰ - پهيوه نديي ايهه يي

پهيوه نديي ايهه يي، به دهسته واژه يهك، جادده يه كي جوتسا يده. پهيوه ندييه كي ووبه وو.

بههاكان له ههردو لوه جووه دهكن. پهيوه ندييه كان و ئامانجه كان له بنه هتدا خواسته کانی ههردووكيان دنو ننه وه. ئهه به هزي نهرم زړ گرنګه. كخراوه ناکووميه كان لهم دپله ماسيه گشتيه نو يه دا، نهرميه كي زياتر له څيان نشان ددهن. کات كه سياه تدا ئييه کانی حكومهت، ده توانن كاريگر بت- به نمونه ده توانن يارمه تي برهوپدانی ت و ايهه كان به در ئايي سنوره كان بدات- هه وډان به ك نتر کردنيان زړ ترسناكه.

من دنيام كه هه موومان كه سانكین كه به عه ره بي و بلاګمان نووسيوه و سوود له تويتهر وهرده گرین و، شتي لهم بابه ته. ئه مانه هه موویان باشن، بهام كشه يه كي زړ گوره به ديموكراسيه كان له ئارادايه. ئهگر و بلاګنووسان شت ك ب ن كه له دهره وهی سياه ته کانی حكومه تدا بت، ئه وسا چي دهكن؟ ئهگر ئهوان له وهامی ئهه پرسياره دا كه "له ئه فغانستان چي ده كه ين؟"، بابه تي هخنه گرانه بنووسن، ئايا ئهه نابه ته هه كشه يه كه له پهرله مان يا خود ك نگر سدا؟ له ئه جامدا حكومهت له نوان ئه وهی كه تاچ اده يهك

گوشار بخاته سەر جەهوی کاروبارەکان، یان تا کو بە هەڵبەستنەکان، هەمیشە لە هاتوچوچ دایە. خاڵی سەرەکی ئەمەیه: کاتێک ئەم پرسە بێ سیاسەتە دیموکراتیکە ناوخی ییەکان مەتە (لوغز) بێت، ئەو بەرژەوه ندییە نۆدەوه تییانە لایەوه بەرهم دێن، زۆر گۆرهن.

۱۱- هەخه گرتن له خ

ئەم ئاستییە که ئێمە دەتوانین خمان بخهینه ژۆر هەخه، بەم واتایەیه که ئیعتیبار بەدەست بهێنین. داھێنانی ئەم قەهەمە هەنوێ، ئیعتیبارە. هەخه گرتن له خ، بێ هێزی نەرم زۆر ژیانیه. کاتێک که "هێ جینتا ئێ" گوتبووی که چین حەز دەکات، زیاتر له هێزی نەرمدا وه بهرھێنان بکات، تا ئەو کاتە که پەره بەم جۆرە ئیعتیبار نەدەن، له توانایاندا نابێت گشت ئامانجهکانیان بپێکن.

بەم پێیه کێمە گە دیموکراتیکەکان خاوەنی ئەم خاڵە باشن، ئەگەر ئێمە به قازانجی خمان یاری بکهین. ئەمە بهو مانایەیه که ئێمە دەبێ هەخه له خمان بگرین و، هێگە به گرووپه کێمە یایه تییەکان بەهین هەخه له حکوومه تەکانمان بگرن و، بیخهینه پێش چاوی ئەوانی ترهوه. لهو دێخەدا پارادێکسی هەقوو و له بهکارهێنانی دیپلۆماسیی گشتی بێ بهرهمه هێنانی هێزی نەرم له سەردهمی جیهانی زانیاریهکاندا، ئەمە دەبێت که لامەرکهزیهت و کێنترێکی که مکر او، بێ بهرهمه هێنانی هێزی نەرم هێکسی سەرەکیان هیه. زۆر ئەسته مه که له حکوومه تدا هێکسی بگۆن و، قرار بێت دژایه تیشی بکرت، به نام پێویسته بزانی که ئەزموون سهلمان دوویه تی که نههێنی سەرکهوتنتان، هەر ئەمەیه.

ئە نجا مگیری

له ئە نجامدا هێز له چاخی جیهانی زانیاریهکاندا، زیاتر له هەر کاتێکی تر، بهشێکی نەرمی اکێشکردن له خ دەگر و، خاوەنی بهشێکی هەقی هەهه و تەماحکردنیشیه. تەنیا بهشێکیان ناگرتهوه به کۆ هەردووکی له خ دەگر. مه بهستی من له "هێزی زیرهك" (Smart power)، هەر ئەمەیه. جاران و باتانی ئەتلهسی، هێزی زیرهکیان له هێگە جهنگی ساردهوه و به مومارسه کردنی هەر دوو هێزی هەق و نەرم، به کار دههنا. هێزی هەقی ئێمە هێرشێ سێیه تی پووچه کردهوه، به نام ئەوه هێزی نەرمی ئێمە بوو که پێه نسیپهکانی کێمە نیزی، له پشتی پەردهی ئاسنین اگرت. ووخانی دیواری بهرلین به هێی تێپخانهوه نه بوو، به کۆ به هێی گۆرزی چه کوچهکان و بێدێزه رهکان

بوو. ئەم ۋوداوه، نموونه يه كى ز ږر گرنه.

ئمه له بهر ننگار بوونه وهى تير ريزمى سهروونه ته وه ييدا، وهك هه نگاوه باشه ځاى ځاى ابردوو كار ناكه ين، به ځام قه رار وايه فږر بين. قه رار وايه فږر تواناى سوودوه رگرتن له جه نگاوه رانى هږى زيرهك بين. هږى ځاى له هه نده ځاى تدا به كه ځاى دت، به ځام كا تځ كه قسه دته سر "د" و مښك"ى جه ماوه رځى زږر، هږى نهرم ده كه وه ته كار. له و دځه دا جه نگاوه رانى هږى زيرهك، پښتيا ن به ديپل ماسيه كى گشتى زيره كانه ده بځاى. ديپل ماسى گشتى زيرهك، به نهرى ځاى پښتيا به وه يه له ځاى گرنه ئيعتبار و ځاى خنه گرتن له ځاى و ځاى كځاى مه ځاى مه ده نى له بهر هه مه ځاى نانى ئەم جږره ځاى هږه دا، تځ بگات.

ئه گه ر ئمه بگه ځاى ځاى به سهرده مى به كار هږه نانى پښتيا پاگه نده، نهك بهس له قه ناعه تپځاى نانا شكستمان هږه ناوه، به ځاى كوو به ناچارى هږى نهرمى ځاى مان لاواز كردوو. هږى نهرم، پشتمى به تځاى گه يشتن له بير كردنه وه و زه ينييه تى ئەوانى تر به ستووه. باشتري ديپل ماسى گشتى ئەوه يه، كه له شه قام ځاى جووتسايد بځاى. زږر سوپاس بځاى گوږتنتان.

سږچا وځاى:

<https://gerdab.ir/fa/news>